

СИНТАКСИЧКЕ ОДЛИКЕ СЛОВЕНСКИХ
СРЕДЊОВЕКОВНИХ ЗАКОНИКА
– ПРИЛОГ КОМПАРАТИВНОЈ СИНТАКСИ
СЛОВЕНСКИХ ЈЕЗИКА¹

1. Циљ рада

Јасно је да се дијахроне промене у језику осветљавају поређењем одређеног језичког феномена у различитим временским пресецима, али дијахрона истраживања могу такође да пруже многе важне информације на сличан начин као и синхрона или компаративна истраживања. Међу језицима чије су генеалогичке везе јасне, контрастирањем језика од периода протојезика са оним који су настали након тога, може се јасно пратити промена у сваком појединачном језику, као што се може претпоставити и шта је до дате промене довело. У овом раду, поређећи са датог поданишта текстове на јужнословенским дијалектима са текстом на руском језику, разматраћемо разлике појединачне синтаксичке одлике. Конкретно, анализирајући текстове истог жанра настале у истом периоду, из синтаксичке перспективе облика предиката као и дистрибуцију речи, концентрисаћемо се на следећа два феномена: (1) начине за изражавање (моралне/друштвене) обавезе (деонтичка модалност), (2) размештање енклитика у словенској синтакси.

---

¹ Рад је први пут објављен под насловом *Chūsei suruwa hōbunken no ōgonoki tokushō: surawaga hikaku ōgonon no itame ni*, у: *Ronkaijo rashiabangaku kenkyū*, No. 35(2003), 11–17.

2. Грађа

У текстовима истог жанра обично се види сличност садржаја и истоветност тема. Према томе, претпостављамо да се, поређећи такве садржајно блиске текстове, могу појаснити формалне језичке промене у датим језицима. Затим, контрастивним поређењем текстова насталих у кратком временском раздобљу, може се схватити специфична разлика настала у тим језицима након издвајања из заједничког словенског језика. Узимајући у обзир ове две чињенице, у овом раду смо као грађу за анализу изабрали следећа три текста:

- 1) *Винодолски закон*, 1288,²
- 2) *Душанов законик*, 1349–1354,³ и
- 3) *Псковска судна грамота*, 1397–1467.

Први текст, *Винодолски закон* (надаље VZ) из 1288. године, јесте законски састављен договор између острва Крка, као надређеног, и десет уједињених општина које су чиниле Винодол у северном делу далматинске обале у данашњој Хрватској. Оригинални документ не постоји, а остало је само један претпис са почетка 16. века. У вези са VZ, многи су се већ опоробали у писану коментара и анализи садржаја, почев од Маџуранчића (1843), Јагића (1830), па Бараде (1952), Братулића (1988), Маргетића (1998) и других. Копија је написана тада међу чиновницима и писарима коришћењем гласолице, па је укаiano на то да је понешто додато и промењено од времена настанка оригинала (у вези са тим в. нпр. Братулић 1988: 73), али се сматра да и поред тога веровно одговара оригиналу (Херцегова 1989–1990: 89). Језик јасно показује карактеристике својствене јужнословенском чикавском наречју (иако потиче од тога што руској упитној заменици што одговара *чо*) и то са *ѡ* (јат) исполеним као /и/, тј. припада таквоман швабском иговору. У овом тексту, поред фототипског издања самог закона, углавном ћемо анализирати управо Маргетића.

Други текст, *Душанов законик* (надаље ДЗ), дошао је 1349. године Стефан Душан, српски цар из династије Неманџића, који је у првој половини 14. века имао највећу власт на Балкану, при чему су 1354. године овом законнику

---

² Маџуранчић је у *Киту* проценио да је *Винодолски закон* објављен 1280. године. Пошто је забележена година на копији нејасна, данас је прихваћена теорија по којој је година његовога настанка 1288.

³ За превод примера у овом раду коришћен је: *Душанов законик*, Београд: Просвета – Српска књижевна задруга, 1986 (уредници Димитрије Богдановић, Милорад Павић, Милорад Турић, Милосав Савић). Остали примери преводени су са јужнословенског језика (прим. прев.).

додати још неки чланови. Сматра се једним од најважнијих историјских и књижевних докумената у средњовековној јужнословенској књижевности, за који се каже да представља савршену књижевну праву и српских обичаја. Исто као и у случају VZ, оригинални текст не постоји, а до данас је пронађено преко 20 копија класификованих према генеалогичној шематика од краја 14. века до 18. века. У овом раду користаћемо се копијом из, верује се, 15. века која се сматра највероватнијом оригиналу, тј. такотавним *Прѣписомъ прѣписомъ с исправкама* (Пешкиан и др. 1997). Даље у раду, ДЗ ће се односити на овај кориговани текст. Рада тумачења текста користали смо и Новиковића (1870) и Кретића (1997). Од увода до 135. члана ДЗ је написан јужнословенским штокавским наречјем, али се у деловима додатим 1354. године (од 136. до 186. члана) уочава мешање са елементима црквенословенског (на пример, према локалном ако користи се црквенословенско *аще* и *сл.*), док је *ѡ прешло у */е/*.

Трећи текст, *Псковская судная грамота* (идаљде ПСТ), јесте текст закона који је био на снази око пола века од 1397. године у Пскову, граду који се средином 14. века развио и осамосталио као град у близини Новгорода. У Русији су, од првог устава у словенском свету – *Русская правда*, по областима стварани разни законски текстови (градски прописи, споразуми, законици и слично), али смо се овом правиком определили за овај текст јер је временски блитак претходним двама јужнословенским текстовима и има чланке написане по сличној структури, а при томе смо узели у обзир и значај северног руског дијалекта за историју руског језика. У овом раду смо за ПСТ као основу грађу користали дело *Христоматија* (1871–72), а разматрали смо и документ који је у пролеће 2003. године објављен на интернету.⁴ Бројеви поглава у трећем поглављу базирани су на делу *Христоматија*.

3. Сјорукитурне карактеристике

Један начин да се упознамо са језичким карактеристикама датих текстова јесте посматрање дистрибуције предикатских облика. У табели 1 дате су бројчане вредности добијене када смо у компјутер унели и уз помоћ програма обрадили у поглављу 2 наведене текстове. (У случају другачијих верзија или коригованих текстова, претпостављамо да би се сигурно и ове бројчане вредности разликовале)

⁴ Видети на: <http://www.pskov.slink.ru/hist/index.html>

Табела бр. 1

Текст	VZ	ДЗ	ПКТ
укупан број речи	4148	8775	5188
глаголски предикати	595	1030	739
процент од укупног броја речи	13,7%	15,2%	14,2%

Облик	VZ		ДЗ		ПКТ	
	број речи	процент глаголских предиката	број речи	процент глаголских предиката	број речи	процент глаголских предиката
презент	126	21,2%	842	81,7%	388	48,2%
корист / имперфект	6	—	1	—	1	—
императив	63 ⁽¹⁾	10,6%	2	—	1	—
перфект	42	7,0%	98	9,5%	87 ⁽²⁾	12,0%
кондиционал	142	23,9%	6	—	14	1,9%
футур 2 ⁽³⁾	10	1,7%	34	3,3%	10	1,4%
инфинитив	187	30,4%	47	4,6%	232	34,1%
као допуни други глагол	183	—	47	—	39	—
самостални употреба	0	—	0	—	213	28,8%
остало	2 ⁽⁴⁾	—	—	—	—	—
осталим партиципима ⁽⁵⁾	19	—	0	—	16	—

Напомене:

(1) Као у горњем примеру 1, међу императивима има 7 случајева који се остварују у форми дарећног говора, нар. *бежи! бежи!*.

(2) Облик глаголског придега радије без помоћног глагола *биће* има *би* употребу. Код перфекта има облик 'помоћног глагола (п.) *биће*' + *-а*, овај се облик овде рачунао као једна реч већ два. Зато, иако је број облика који се остварују као перфект 87, перфект се појављује у 74 случаја.

(3) Друго будуће време, односно облик 'буће' + глаголски придег радије.

(4) Само као допуни предиката. Не укључује партиципе употребљене као именичке детерминаторе.

(5) 'се' + инфинитив' служи за изражавање циља, нар. *да би*.

Ови подаци јасно показују карактеристичне реченичне образце датих текстова. То можемо на следећи начин груписати (1)–(3).

(1) У VZ су бројне условне и заповедне реченице. Оне се користе по следећем образцу:

(а) *Protasis* (зависна реченица): 'ако + кондиционал (*би...* + *-а*), односно 'ако + презент';

(б) *Aposis* (главна реченица): '(субјекат у трећем лицу) + императив', односно 'имати + инфинитив' (*имати* одговара руском глаголу *иметь*, али се у VZ користе са значењем 'морати').

Пример 1:

košce: ki bi v gradu hrani razbiť v noči vola ako bi ubral u nem ter ako bi gdo kľučal romanajte pbiť ima knazu libar 50. (Зр. 2–4)

„И још: Ако би неко вођу у граду на силу ухватио у манастир, или ако би тамо нешто украо, ако би неко викнуо „у помоћ“, кисту би морао платити 50 либара.“⁴

(члан 6)

Пример 2:

Кође: ако у приставом се две нико говедо мало живо за татбу пристав има бити за то 1 пар подплаћ, а говедо биди много, Ђе е било за своју правду како е наречено; да ако се две мерило тет е одје цело пристав има бити од него одна четерт. Ако ни на рѣно, месо ко е ѡто биде тога истог пристав а он Ђе е било месо ѡчи своје правде.

(бв. 8–13)

„И још: Ако у присуству Ђрасѡва⁵ буде запламено украдено мало теле живо, Ђрасѡве треба да добије тек за једно пар ѡконова (од ципела), а стока да се врати како је одређено по праву свога чије је било. Ако би так (стока) угинула или и даље била у целом стању сачувана, Ђрасѡве да та му узме једну четвртину. Ако не би била у prvобитном стању, запламено месо би припало Ђрасѡву, а власник меса би морао да на суду тражи своја права.“ (49. члан)

(2) У ДЗ изузетно је бројан индикативни презент, али је то углавном због конструкције ‘*да* + презент’ којом се изражава обавеза:

(а) *Рѡбѡтѡ* (зависна реченица): ‘ако (или *ако*) + презент’

(б) *Дрѡвоѡтѡ* (главна реченица): ‘*да* + презент’

Пример 3:

ако кто ѡбѡст жито или виноград или ливаду грѡхомъ, тогѡ понашу тоуѡи понаш, да ѡплаѡи и цю реку душевница кон цѡвс. ако ли названѡцим ѡбѡст, да ѡплаѡи понашу, 6 воловъ.

(141r.)

„А ко понесе жито, или виноград, или ливаду, грешком, ту понашу да плати што рекну душевница, који процевују, аколи намерно понесе, да плати понашу и шест волова.“

(члан 75)

Пример 4:

И да се не ѡведе приставъ на жену кади нѡсть музка дома, ни да се ѡтѡма жена бет’ музка нѡ да су два жѡна музку гласъ да гредѡ на суд, му том’ ѡи музка нѡсть крѡва, догда му даде гласъ.

(144r.)

„И да пристав не додијави жени кади које муке код куће, нити да се позива жена бет’ мука, но да жена даде муку глас, да иде на суд, у томе муж да које крѡв, док му се не даде глас.“

(члан 104)

⁴ Сви цитати су преведени са јаванског језика, сем у случају ДЗ на који је коришћено оригинално издање (прим. прев.).

⁵ Друштвени положај и садржај занимања Ђрасѡва разликовао се од времена и места, па је то у царској Русији био неки ко има права полиција, док је у средњем веку то углавном било неки занивоње у вези са судом. Појављује се у сва три текста која поредимо у овом раду. В. пр. 4 и 5.

(3) У ПСТ су бројни примери са предикатом и независном инфинитивном следеће структуре:

(a) *Protasis*: 'a + презент'

У делу који одговара главној реченици (*apodosis*) као деонтичка модалност користи се негативна конструкција ('логички субјекат у дативу + негација').

Пример 5:

А којој пристава појдећу на татбу, ино ему кидь плати адвок, платити татю виноватому, а только не выметь татбу, ино приставное и диверсное латит тому, кто пристава вляа. (члан 65)

„Ако се пристава вађе пред оном који је узео, да му узме два пута за путне трошкове, а да лозов који је крив то (то путне трошкове) плати. Уколико се узрало не би конфисковало, кога пристава одреди да му плати лозовар и диверсног [порет].“

На овај начин разлика у фреквенцији употребе предикатских облика директно осликава разлику у изражавању деонтичке модалности који се користе у текстовима, као и особености сваког од конкретних језика. Конструкција са *да*, која је честа у ДЗ, и данас се много употребљава у јужнословенским језицима. Негативна конструкција која има важну улогу у предикацији у ПСТ и данас се користи за изражавање модалности у савременом руском језику. Конструкција са *илиби* се вађа у романским језицима, па је можда треба посматрати као утицај западноевропских језика.

4. Дистрибуција и боложај енклитика

4.1. Синтаксичке карактеристике језика одређују се на основу структуре и редоследа. Под структуром се подразумева однос реченичних конституената (управљање, слагање, паритива итд.), док је редослед узан за линезарни или конституената. Једноставно представљено то даје скицу бр. 1.

Јасно је да се појединачним разматрањем датих елемената, уз помоћ њиховог природног повезивања, осветљава синтаксичка структура једног језика, али ће њихов редослед, и то посебно елемената у непосредном суседству, бити предмет наше пажње у даљем току рада.

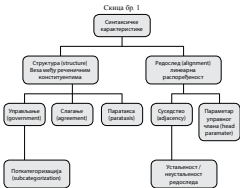
4.2. При поређењу савременог руског и јужнословенских језика јавља се неколико великих разлика, а међу њима је и (не)постојање енклитика.

Ако енклитике одредимо као „независне речи које немају сопствени акценат већ захтевају фонолошког домаћина“, можемо их одвојити од осталих

елеменata zahvaljujući karakteristikama na koje ukazuje Цвики (Zwicky 1977) uopšteno na sledeći način:

- ne stoje na početku klauze,
- postoji reč istog značenja ali sa akcentom (na primer, u ruskom prema dativу *mi* zamенице prvog lična *my* postoji i *menя*),
- синтаксички се појављују на специфичним местима.

Oвоме одговарају енклитике из савремене стандардне јужнословенске шtokавштине, а њихов распоред је као на скици бр. 2:

Скица бр. 2

реченична партикула	глаголска синтаксичка облици	зачиничке синтаксичке облици	повратна зачиничка	
<i>mi</i>	прелазит гла. <i>bošiš</i> <i>сам, га, само, сби, су, (je)</i> ворист гла. <i>bošiš</i> <i>би, би, бишмо, бишће</i> енклитички облици гла. <i>tišiš</i> <i>ju, šep, še, šemo, šeš</i>	датив <i>mi, bi, mu,</i> <i>je</i> <i>nam, vam, im</i>	акузатив/генитив <i>me, te, te,</i> <i>je (je)</i> <i>nas, vas, im</i>	<i>se (sa)</i>

Kao što to reprezentuju zamenske enklitike, enklitike odlikuje da, kako je ukazivano u literaturi, „dolaze iza prvog akcentovanog elementa u klauzi (obično reči, ali ima slučajeva kada konstrukcija obuhvata više od dve reči)” (Meie 1951: 386 i dr). Ovak osobeni položaj enklitika, što je u indoevropskim jezicima demonstrirao I. Vakerinagel, povezan je po njemu naziva *Vakernagelova formula*, ali se pak po tome što se javlja na drugom mestu od početka klauze naziva *drugo mesto* (u ovom radu nadalje označeno sa W2). Uprkos, u jezicima je opšte pravilo da se elementi sintaktički tesno povezani pojavljuju na bliskim pozicijama, te su u nezamarkiranom redu reči elementi u neposrednom susjedstvu najbližak, što se slaže i sa našim iskustvom i sa opisanim činjenicama. Zato će u glagolskoj sintaksi, ukoliko to nečim drugim nije narušeno, upravni član i dopunski član, tj. parafraza upravnog člana (pomolna glagol) i dopunski član (glagolski pridev ili infinitiv), odnosno glagol i element njegove potkategorije (dopunski reč) obavezno biti jedan pored drugog. Ako je to tako, ovdje možemo smatrati da se član koji se pojavljuje van susjedne pozicije (u ovom slučaju pozicije W2) ostvaruje u zamarkiranom redu reči, tj. pomera na drugačiju poziciju, iz određenog razloga, bilo zbog svoje funkcije u konverziji bilo zbog prosodijske neopipljivosti.

4.3. Ako ovdje pogledamo situaciju u data tri teksta, možemo videti da se enklitički oblici zamenski pojavljuju na način koji je prikazan u tabeli br. 2:

Tabela br. 2

	VZ	DZ	PCT
lične zamenice	30	129	0
	my 13 jay 1	my 47	
	ga 8 ju 4	ga 39 ju 1	
	wa 1 ix 3	wa 23 ix 19	
pozitivni zamenici	80	212	96*

Napomena:

Sve pozitivne partikule u PCT jesu članski potkategorije i u originalu su ispisane iza glagola, što bi u savremenoj jezičkoj varijanti odgovaralo glagolima sa -st. Onda ih ne računamo kao obavezno oblički element već kao enklitike, tj. isto kao u južnoslovenskim jezicima.

Raspored zamenskih enklitika u južnoslovenskim tekstovima pojavljuje se na sledeća tri načina:

- (A) # (i-) P-CL X.
- (B) # (i-) P X-CL...
- (C) # (i-) P X...V-CL.

U navedenom # stoji za granicu klauze, a -CL za dodatnu enklitiku. Element na početku klauze (ili sintagme) koji nosi akcent i koji može biti "domaћи" za enklitiku obeležen je sa P, a X predstavlja ninesnu reč, odnosno sintagmu, koja sledi. Izlažanje proklitika, reči koje stoje na početku klauze poput *neznaka* i *ili* a, obeleženo je sa (i-) ispred P. U osnovi, -CL u (A) odgovara W2 poziciji, dok je u (B) ovo pomereno za jedno mesto unapred (posle prve akcentovane jedinice pojavljuje se drugi element na koji se enklitika naslađa), a u (C) se element glagolske dopune nalazi na nesmarkiranom mestu, odnosno mestu direktno uz glagol (kako je reč o enklitici, prirodno je da dolazi posle glagola). Redosled u (C) bismo nazvali V(erb) H(ead) R(ight) M(ark). Što se tiče (A), moguće je izvršiti dalju potpodelu u slučaju kada je P oznaka dopune (COMP) i za slučaj kada su u pitanju ostali rečenični konstituenti (označeni sa Y) (ipak, ova potpodela je neznatna varijacija u okviru argumentacije o poziciji W2).

Primeri za (A) u VZ:

Primer 7:

Ako **bi se** ka žena **bi**la tvornica # Y-CL X *ter*

bi se mogla

COMP-CL X

skazati *svedočanstvom* ustovanim (59)

„Ako bi neka žena bila tvornica, u slučaju da to može da dokaze čovek može se da verovati“

Primer 8:

ako **bi** ki rota imel s kim **može** **mu** ja dobro

COMP-CL # Y-CL X

rečiti ako obe (8v. 22–23)

„Ako se dvoje ljudi međusobno zakunu, ako jedan želi, može to raspleti.“

(69. član)

Primeri u D3:

Primer 9:

ako **da** budu primala *naknadno*, # COMP-CL X *da* **mu** se **obi** reči otetisku.

(88)

„Ako *da* je došao (da ubije, prim. prev.) *hotimicno*, *da* **mu** se **obi** reči otetisku“

Primer 10:

a **da** # (i) COMP-CL X **mu** se **ne** *ispruje*

ni *ou* *čemu* *ne* glagolske dopu **mu** se *ispravi* (163)

COMP-CL X

„a **da** **mu** se **ne** *isruje* *ni* u čemu što govori, dok se *primica* *ne* *isruje*.“

U D3 se isključivo koristi redosled (A), kao što je dominantan i u VZ. Nadalje slede primeri koji se mogu videti samo u VZ.

Пример за (B):

Пример 11:

ako s pristavom se čine niko govode malo čivo

COMP X-CL

za tabu...

(isto kao primer 2)

Пример за (C):

Пример 12:

kada bude nika škoda pred nim činiti se variti

COMP X V-CL

tada pomagajte

(4c. 7-80)

„Када се пред њим (чуварем) доси нека штета, нека иже „помогајте“.

(члан 23)

Kao i u (B), raspored koji nije ni W2 ni VHRM javlja se u malom broju slučajeva i verovatno bi ga trebalo posmatrati kao fenomen koji nastaje usled okruženja (питање зашто се позиција помера уназад за једно место у односу на W2 морало би да се засебно разматра). Затим, ако узмемо да је у ДЗ увек случај (A), карактеристике оба јужнословенска језика по питању позиције заменичних енклитика потврђују следећу тенденцију:

W2 > VHRM

(отворена лева страна означава да је ова преферирани избор)

То што је маркирана позиција W2 постала доминантна у односу на, у основи немаркирану, позицију VHRM вероватно је последица развоја енклитичког система и карактеристике енклитика да на основу међусобне 'припадности' формирају фонемске групе. Ако претпоставимо да се тенденција ка остваривању у позицији W2 дешава услед груписања енклитика у синтагма на основу ове припадности, можемо закључити да то ојачава тежњу глагола ка тој позицији, што резултира тиме да се и појединачне енклитике лакше појављују на том истом месту, чинећи позицију W2 приоритетним избором. У то, овај процес може да се посматра и у супротном правцу, као тенденција у руском језику ка нестанку енклитика, који ћемо даље посматрати.

4.4. Што се тиче северноруског дијалекта, познато је да су одавно постојале групе енклитика које су заузимале W2 позицију (вир. Залитњак 1995: 167-168). Њихов распоред био је у основи као на скици 3:

Скица бр. 3

реченичне партикуле (же, на, бо)	бо	заменичне енклитике дигити (ма, на, са) акузатив (ма, на, са) итд.	презент глагола бити есем, еси, есмь, есми
-------------------------------------	----	--	---

Ипак, од њих су енклитички облици личних заменица и глагола *быть* престајали да се користе, а као енклитике су остале само реченичне партикле (*и* и *са*), знак за кондиционал (*бы*) и обележје повратних глагола (*са*). Посматрајући податке из ПСТ-а, видимо да се не користе енклитички облици личних заменица, а презент глагола *быть* се користи као помоћни глагол за перфекат, и то од 74 облика за перфекат само у 13 случајева,⁷ док се у осталим примерима с тим значењем самостално употребљава глаголеки предив радни на -а. Очигто је да се у руском језику види процес нестанка енклитика. У вези са *са*, ако чашеницу да се оно не појављује на позицији W2, већ се у рукопису налази изнад глагола посматрамо као ознаку елемента у непосредном суседству глагола, онда можемо, из разлога које смо навели у 4.3, сматрати да се ово налази у позицији VHRM. У том случају, процес у ком су руски повратни глаголи постали глаголи са *са* јесте у тесној вези са нестанком позиције W2 – што можемо, у односу на раније дат положај енклитика у јужнословенским језицима, посматрати као промену супротног правца. Другим речима, можемо претпоставити да је нестајањем система енклитика (томе су вероватно допринеле промене акценатског система јужнословенских језика) транзиција у позицију W2 постала отежана, па је и ознака повратних глагола, која је припадала глаголекој поткатегорији, остала на немаркираној VHRM позицији, што је постало јача тенденција (скаца бр. 4).

Скаца бр. 4

Јужнословенски језици (истовласко, чашавско наречје)	руски
Ранији енклитика	Губљење енклитика
– формирање група међусобним ‘придодацима’ енклитика	– не формирају се групе
– кретање ка W2 позицији	– отежање померања ка W2 позицији
– очувавање W2 позиције	– слабљење W2 позиције
– W2 > VHRM	– W2 < VHRM

Наравно, у исто време када и ПСТ, у још старијим документима, и даље се може наћи на индикатор повратних глагола у позицији W2, односно у неприпојеној позицији (ипак, приметно је да се у таквим текстовима у великом броју случајева заједно појављују и енклитички облици заменица). У складу

⁷ Међу њима је један пример са другим лицем јединице *‘еса†–а’*, десет примера са првим лицем јединице *‘еса(и)†–а’*. Остало су примери са трећим лицем јединице *‘еса†–а’*, али то су облици попут *‘есаъ быти’* (‘ауди’) су нуцама’, *‘была то и еста’* ‘Тај човек (ти људи?) су дошли код мене’, који су већ *својствени* од првобитног уопштењег облика.

са тиме, морала би се и чињеница да се у ПСТ повратни глаголи појављују само у позицији VHRM посматрати као специфична особност једног језичког варијетета, али у исто време на основу ње може се јасно предвидети судбина индикатора повратних глагола која се у току каснијег развоја руског језика усталила.

5. Народни задаци – према компаративној синтакси

Дијахроне промене руског језика веома су утицале на промену начина приказивања функционалних категорија. Такође речено, у перфекту помоћни глагола *быть*, који је носио *ошанку* за време и лице, нестао је; *лице* је почело да се исказује кроз реч у положају субјекта (именица, заменица), а време је, с друге стране, апсорбовано у глаголски придев и овај облик је самостално почео да врши функцију прошлог времена. Затим, индикатор кондиционала, енклитика *бы*, фонетски се спојила са претходним елементом, као у *чтобы*, или се променила у партикулу за конјунктива, а енклитика *ли*, која се појављивала праобликом у позицији W2 и управљала целом реченицом, почела је да се употребљава и на нивоу синтаге. Све ово може се схватити као феномен повезан са повлачењем енклитичког система и губљењем позиције W2.

На овај начин словенски језици, који иначе показују снажну повезаност у надежном систему и другде, синтаксички су другачији, те се руски језик, који је без енклитика, разликује од оних словенских језика који функционалне категорије обједињују градећи групе енклитичких облика у специфичној позицији W2. Питањем словенских енклитика бавили су се Фрење и Халавеј (2000) и други, али се не може рећи да су постигнути значајни резултати на пољу теоријске анализе базирале на генеративној граматици. Да би се на овај начин упоређивала синтаксичка структура словенских језика неопходан је оквир који би омогућио интегрисано синтаксичко бележење функционалних категорија које се појављују у синтаксичким конструкцијама као епој лексичког и граматичког елемента.

Извори

- Margetić, I. (1998). *Finrodolčki zakon*. Rijeka: Adamić.
Пешчан, М., Грнцкић-Радуловић, И., Јовић, М. (ред.) (1997). *Законои Цара Сивофета Дурдана. Каратјески, бриздрјески, цитатјонички, раковички, ратвички и софјески рукопис*. Београд: САНУ.

Христоматия: Владимиро-Булганов (ред.) (1871–72). „Лексовская судная грамота [1397–1467]“ Христоматия по истории русского права. С.-Петербург: Издатель Н.Я. Оглоблина. 132–185.

Литература

Banada, M. (1952). *Hrvatski vlasteoski feudalizam po vinodolskom zakonu*. Zagreb: IAZU.

Bratulić, J. (1988). *Vinodolski zakon 1288*. Zagreb: Globus – NSB – IAZU – Pravni fakultet.

Franks, S., Holloway King, T. (2000). *A Handbook of Slavic Clitics*. Oxford: Oxford University Press.

Hercigonja, E. (1989–1990). „Vinodolski zakon i Kački statut – jezik i stil.“ *Slovo* 39–40: 87–125. Zagreb: Slavoslavenski institut.

Kaiser, D. (1992). *The Laws of Rus' – Tenth to Fifteenth Centuries*. The Laws of Russia. Series I, Vol. 1. Salt Lake City, Utah: Charles Schlacks, Jr. Publisher (апрель 2003. год. доступно на: <http://web.grinnell.edu/individuals/kaiser/pskov-judicial.html>)

Konstrenčić, M. (1923). *Vinodolski zakon*. *Rad IAZU*. 227. Zagreb: IAZU.

Mažuranić, A. (1843). „Zakon vinodolski od leta 1280.“ *Kolo. Časopis za književnost, umetnost i narodni život*. knj. III: 50–97. Zagreb.

Vernadsky, G. (1965). *Medieval Russian Laws*. New York: Octagon Books.

Zwicky, A. (1977). *On Clitics*. Bloomington: Indiana University Linguistics Club.

Зализняк, А. А. (1995). *Древне-новгородский диалект*. Москва: Языки русской культуры.

Крстић, У. (1997). *Дуцанов законик*. Београд: Бјелат.

Мейе, А. (1951). *Общеславянский язык*. Москва: Издательство иностранной литературы.

Новиковић, С. (1870). *Законик Симеонова Дуцана цара српског*. 1349. и 1354. Београд: Државна штампарија.

Ягич, В. (1880). *Закон винодольский*. Петроград: Типография и хромолитография А. Трешель.